

Koordináty vzdělávání sociálních pracovníků*

Oldřich Matoušek

Článek hledá odpověď na otázku, z čeho by bylo vhodné vycházet při konstrukci vzdělávacího programu pro sociální pracovníky.

DEFINICE PROFESE V ZÁKONĚ

Věcný záměr *zákona o sociálních pracovnících* říká, že k výkonu činnosti sociálního pracovníka jsou potřebné znalosti a praktické dovednosti, které sociální pracovník získal absolvováním vyššího odborného nebo vysokoškolského studia ve studijním programu sociální práce. Bližší specifikace profese v něm není.

Zákon o sociálních službách (z.č. 108/2006 Sb.) definuje profesi takto: Sociální pracovník vykonává sociální šetření, zabezpečuje sociální agendy včetně řešení sociálně právních problémů v zařízeních poskytujících služby sociální péče, sociálně právní poradenství, analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních poskytujících služby sociální prevence, depistážní činnost, poskytování krizové pomoci, sociální poradenství a sociální rehabilitaci, zjišťuje potřeby obyvatel obce a kraje a koordinuje poskytování sociálních služeb.

Uvedená a zatím jediná legislativně zakotvená definice neumožňuje jednoznačně určit, kdo je a kdo není sociální pracovník. Je sociální pracovníkem probační úředník? Je sociálním pracovníkem zaměstnanec úřadu práce, který prověřuje soběstačnost pro účely přiznání příspěvku na péči? Je sociálním pracovníkem každý zaměstnanec sociálního odboru městského úřadu?

DEFINICE OBECNÝCH PROFESNÍCH KOMPETENCÍ

Je to souhrn znalostí a dovedností (jak oborově specifických, tak přenositelných). Jinak řečeno jde o souhrn toho, co absolvent studia zná a umí.

Základní úroveň profesních kompetencí pro bakalářskou úroveň studia je možné definovat následovně.

PRACOVNÍK

Umí účinně komunikovat. Umí naslouchat a vytvářet podmínky pro otevřenou komunikaci mezi jednotlivými klienty, skupinami a komunitami. Iniciuje spolupráci a motivuje pro změnu v zájmu klientů.

* Za zpřesňující připomínky k tomuto textu jsem zavázán A. Křišťanovi. O.M.

Umí se orientovat v situaci klienta a plánovat postup. Má přehled o potřebách i zdrojích klientů a společně s nimi plánuje postupy, reagující na zjištěnou nouzi a ohrožení. Dovede poznat rizikové faktory a meze spolupráce.

Umí podporovat soběstačnost klienta. Pomáhá přebírat zodpovědnost, zabezpečovat vlastní práva a kontrolovat ohrožující chování.

Umí zasahovat a poskytovat služby. Poskytuje nebo zajišťuje přiměřenou úroveň podpory, péče, ochrany a kontroly a zapojuje se do prevence. Podporuje spolupráci mezi jednotlivci, skupinami, komunitami a organizacemi.

Umí přispívat k práci vlastní organizace. Pracuje jako odpovědný člen organizace, přispívá k hodnocení a zlepšování její práce a účinnosti služeb pro klienty a efektivně využívá všech zdrojů. Spolupracuje s kolegy.

Umí vyjednávat se zaměstnavatelem svou pozici, náplň práce, odměnu, pracovní podmínky, supervizi aj.

Dokáže být partnerem v týmu pro jiné specialisty a umí vůči nim definovat svou roli (např. vůči lékařům, pedagogům, psychologům).

Orientuje se v organizačních a komunitních vazbách, umí je posilovat a využívat pro svou práci.

Orientuje se v právním a ekonomickém rámci profese.

Dokáže řešit etická a další dilemata, do kterých pracovníka jeho práce přivádí.

Umí řídit svůj odborný rozvoj. Je schopen se kvalifikovaně rozhodovat o svém dalším vzdělávání a přispívat k rozvoji oboru.

Pro magisterskou úroveň studia je možné soubor kompetencí rozšířit následovně:

Umí vytvářet a řídit humanitní služby v širokém slova smyslu (nejen sociální služby ve smyslu Z.č. 108/2006 Sb.).

Umí hodnotit průběh i výsledky programů, orientovat se v relevantním výzkumu

Umí ovlivňovat sociální politiku na místní, případně státní úrovni.

Dokáže prezentovat svou práci na odborném fóru, na fóru politickém, před širokou veřejností, i v médiích.

Umí vytvářet a řídit týmy, organizace a projekty.

Obecné profesní kompetence byly u nás několikrát formulovány předními oborovými experty (Tomeš, Havrdová, Musil), případně jimi vedenými týmy, s odkazem na zahraniční formulace těchto kompetencí.

VZDĚLÁVACÍ STANDARDY

Je to soubor požadavků na obsah studia. Existuje několik verzí standardů zpracovaných Asociací vzdělavatelů v sociální práci, která užívá vždy jednu poslední platnou verzi. Podle nich se posuzují programy na VOŠ a vysokých školách, přičemž je uplatňován stejný standard pro VOŠ jako pro bakalářský stupeň vzdělávání na vysokých školách. Definují povinné kurzy, rozsahy praxí, kvalifikaci učitelů.

Standardy jsou vytvořeny experty, kteří se sami podílejí na vzdělávání sociálních pracovníků. Profesní organizace sociálních pracovníků je neovlivňují.

Pro ilustraci standard jednoho kurzu/souboru kurzů z bakalářské úrovně studia v současné verzi ASVSP:

TEORIE A METODY SOCIÁLNÍ PRÁCE

Cílem kurzu Teorie a metody sociální práce je, aby studující oboru sociální práce získali základní přehled o vývoji sociální práce a její legitimitě, přijali hodnoty sociální práce a osvojili si základní etické principy sociální práce, její terminologii, orientovali se v hlavních myšlenkových proudech ovlivňujících rozvoj sociální práce, znali teoretické modely relevantní pro sociální práci a osvojili si základní metody a techniky pro výkon sociální práce.

Cílem je schopnost vytvořit profesionální vztah sociálního pracovníka a klienta založeného na akceptaci, empatii a otevřenosti.

CÍLOVÉ KOMPETENCE

Znalosti

Student

- umí vymezit, co je sociální práce
- umí vymezit cíle a význam sociální práce
- má přehled o vývoji sociální práce a vzdělávání v sociální práci
- zná hlavní etické principy sociální práce
- zná teoretické perspektivy, přístupy a modely sociální práce:
 - psychodynamické směry
 - behaviorální směry
 - humanistický a existenciální směr
 - sociálně-psychologický přístup
 - sociologické teorie
 - realitní terapii
 - systémové teorie
 - antiopresivní přístupy
- zná hlavní teorie a metody sociální práce s jednotlivcem
- zná hlavní teorie a metody sociální práce se skupinou
- zná hlavní teorie a metody sociální práce s rodinou
- zná hlavní teorie a metody sociální práce s komunitou
- zná zásadní principy krizové intervence,
- zná aktuální trendy teorií a metod sociální práce

Dovednosti

- dovede aplikovat hlavní principy etiky sociální práce při jejím výkonu
- umí vytvořit, rozvíjet a ukončit vztahy s klienty sociální práce, a to vše na základě akceptace a vzájemné spolupráce

- dovede účelně využívat prostředků verbální a neverbální komunikace
- dovede vést rozhovor s klientem, posoudit jeho sociální situaci, umí zvolit vhodný způsob sociální intervence, umí zpracovat sociální záznam o klientovi
- dovede vhodně aplikovat způsoby práce s jednotlivcem, se skupinou, rodinou a komunitou
- umí vést základní spisovou dokumentaci o klientovi

Pro bakalářský stupeň vysokoškolského vzdělávání a VOŠ je takto popsáno 12 kurzů jako penzum povinné pro členy ASVSP.

- Filosofie a etika
- Úvod do práva
- Úvod do sociologické teorie
- Úvod do psychologické teorie
- Metody výzkumu
- Sociální politika
- Sociální patologie
- Menšinové skupiny
- Zdraví a nemoc
- Praxe
- Supervize praxí

Z ukázky uvedené výše je zřejmé, že formulace jsou v oddíle dovedností velmi ambiciózní a je otázka, nakolik je jejich dosažení prověřováno. Což platí i pro další kurzy. Velkým problémem je organizace praxí; praxe pravděpodobně nikde na školách v ČR nemají dostatečně definované a kontrolované výstupy. Potvrzuje to i výzkum Navrátilové (2010) a přehledná stať k této věci Punové (2012).

Standard by měl klást konkrétnější požadavky na organizaci praxí i na podporu klíčových dovedností.

VZDĚLÁVACÍ SYSTÉM JAKO CELEK

Celý vzdělávací systém v ČR jako celek je zatížen tradicí memorováním poznatků, dnes snadno dostupných díky elektronickým mediím. Touto tradicí je zatížena většina škol a systém postgraduálního vzdělávání.

Postavení *vyšších odborných škol* se stále diskutuje. V našem oboru mají fakticky stejné postavení jako bakalářské stupně vysokých škol, učí se na nich podle stejného standardu.

Akreditace vysokoškolských programů až dosud probíhala podle „papírových předpokladů“, jen v krizových případech se prověřovalo vzdělávání na místě a prostřednictvím rozhovorů s učiteli, se studenty, hodnotily se výstupní práce. Nikdy se však nehodnotily výstupy z učení. Ani ASVSP nehodnotí při svých konzultacích výstupy ze vzdělávání studentů.

Postgraduální vzdělávání nabízí zájemcům stovky kurzů akreditovaných MPSV. MV, MŠMT. Uchazeč však nemá vodítka, podle kterých by předem mohl odhadnout

přínos a kvalitu. Tyto kurzy jsou navíc výborný byznys pro jejich organizátory proniknutý ekonomickou logikou (co nejvíc posluchačů vyškolit za co nejmenší dobu v tématu co nejzajímavějším na poslech, v co nejpříjemnějším prostředí, v místě co nejdostupnějším, nejlépe v pátek dopoledne).

VZDĚLÁVÁNÍ NA VYSOKÝCH ŠKOLÁCH

Vzdělávací standardy byly do roku 2016 využívány Akreditační komisí jako soubor základních požadavků při schvalování vzdělávací programů. Jak bude toto schvalování probíhat pod novým Národním akreditačním úřadem je zatím nejasné. Je však jasné, že větší rozhodovací pravomoc budou mít samotné vysoké školy.

Bude důležité, aby studijní program sociální práce byl pokládán příslušnou univerzitou/fakultou za významný. Program bude muset odpovídat profilu vzdělávací instituce, což bude zvláště náročné, pokud se škola bude profilovat jako výzkumná.

Na úrovni vysokých škol, fakult i nižších jednotek měly být rozlišeny jednotky zaměřené prakticky a jednotky zaměřené výzkumně, k tomuto rozlišení zatím nedošlo. Obor sociální práce je ze své podstaty praktický, zvláště na bakalářském stupni. Akademické prostředí vyžaduje od učitelů „vědecký výkon“, jehož indikátory jsou výzkumné granty a vědecké publikace. Vnitřní akreditační procesy na fakultách a univerzitách jsou nastaveny mnohem více na kritéria „vědeckosti“ než na kritéria „praktičnosti“. Sociální práce by potřebovala přístup vyvažující oba zřetele. Již platná novela vysokoškolského zákona vyžaduje, aby se vysoké školy rozhodly, zda budou reakreditovat své programy jako profesní nebo akademické.

Na druhé straně je vysoká škola školou myšlení, které praxi nepropadlo, a to je žádoucí. Praktik, který by se omezoval jen na „know-how“, by snadno mohl podlehnout provozní slepotě. V tomto smyslu je vysoká škola potřebná, protože je prostředím, které podporuje reflexi, nadhled, metodické prověřování, obecně řečeno — kritické myšlení. A může absolventa vybavit souborem kompetencí, který bude využitelný na stále se měnícím trhu práce.

PROFIL ABSOLVENTA A VÝSTUPY Z UČENÍ

Obecné profesní kompetence by u komplexních vzdělávacích programů měly být vyjádřeny *profilem absolventa*, který by měl být propojen s tzv. *výstupy z učení*. Ty se definují poté na dvou úrovních: na úrovni studijního programu a na úrovni předmětů. Ty musejí být v obou případech vyhodnotitelné, měřitelné. Výstupem učení není to, co přednáší či procvičuje učitel, ale o to, co má prokázat student na konci kurzu/studia. Předmětové výstupy mají být propojeny s výstupy na úrovni oboru. Při konstrukci programu se doporučuje vztah mezi předmětovými výstupy a výstupy programu znázornit v matici.

Výstupů ze studijního programu se doporučuje formulovat jen několik (4–6). Výstupů z každého kurzu by mělo být ještě méně. Všechny výstupy je žádoucí formulovat tak, aby jim každý mohl rozumět. Nemají být seznamem témat probíraných v kurzech. Při jejich popisu je žádoucí preferovat činnostní slovesa, a jimi zvláště po-

pisovat každý výstup. Např. „student má znalosti tohoto, které dokáže použít takto“, nebo „student dokáže udělat to a to“.

NÁSTROJE HODNOCENÍ VÝSLEDKŮ VÝUKY

Ideálně by nástroje měly hodnotit to, nakolik se podařilo naplnit definované výstupy z učení. Když je definovaným výstupem např. kompetence hodnotit potřeby mnoho-
-problémové rodiny, mělo by to být prověřeno tím, že student předloží hodnocení takové rodiny/rodin a to je porovnáno s kvalifikovaným hodnocením těžké rodiny. Když je definovaným výstupem to, že student umí komunikovat s klientem, mohlo by to být prověřeno hodnocením nahrávky takové komunikace. Když je definovaným výstupem komunikace studenta s komunitou, měla by být vytvořena příležitost k jejímu prověření a v jejím rámci by měly být kompetence studenta zhodnoceny.

Nejjednodušším nástrojem jsou testy, ty se však hodí jen na prověřování znalostí.

DEFINICE SPECIFICKÝCH PROFESNÍCH KOMPETENCÍ (PROFESIOGRAMY)

Tyto definice by se ideálně měly opírat o analýzu nároků profese na pracovníka, tedy o tzv. *profesiogramy*. Ty až na výjimky zpracovány nejsou; pokud se dělaly pokusy o jejich zpracování (např. formou diplomových prací), nepokrývaly všechny aspekty nároků profese.

Přínosnými poklady pro zpracování profesiogramů jsou *pracovní náplně*. V nich je možné objevit specifické požadavky kladené na pracovníky.

Např. sociální pracovník dětského domova mimo jiné dělá toto:

- komunikuje s dětmi, které mají za sebou traumata a vedle toho mohou mít i jiné hendikepy
- komunikuje s rodinami, které mají mnoho problémů
- účastní se přijímání, přemístování a propouštění dětí, připravuje k tomu podklady a koordinuje účast příslušných vychovatelů
- ve spolupráci s orgány sociálně právní ochrany dětí zjišťuje sociální prostředí v místě bydliště a koordinuje pobyty dětí u zákonných zástupců či jiných fyzických osob
- stanovuje výši příspěvku na úhradu péče
- osobně se podílí na posouzení potřeb specifické výchovné a vzdělávací péče
- zabezpečuje agendu spojenou s útekem dítěte ze zařízení a spolupracuje s Policií ČR.

Kdežto sociální pracovník domova pro seniory mj.:

- komunikuje s lidmi, kteří mají mnoho hendikepů
- komunikuje s rodinami klientů
- provádí šetření před přijetím klienta v jeho domácnosti
- vytváří individuální plány péče pro jednotlivé klienty

- vyřizuje příspěvky na péči
- podílí se na vytváření standardů kvality péče
- účastní se komunitního plánování sociálních služeb
- zařizuje pohřeb klienta.

Je vysoce pravděpodobné, že z kompetencí potřebných pro tyto činnosti, si student osvojí během studia na vysoké škole jen málo. Nejlepší příležitost k tomu má během praxí.

Profesiogram by měl popisovat komplex všech relevantních nároků, které výkon profese klade na pracovníka. Ideálně by měl popsat i nutnou osobnostní výbavu pracovníka a osobnostní rysy, které se dají pokládat za rizikové — obojí na podkladě výzkumných zjištění. Měl by se opírat o přehledy denních/týdenních činností, o analýzu náročných a kritických situací, o profily úspěšných pracovníků (která vyžaduje robustní definici úspěchu), a také o analýzu důvodů, kvůli kterým pracovníci z daného pracovního místa odcházejí.

Je nereálné představovat si, že takové popisy mohou v dohledné době vzniknout pro všechny typy pracovních pozic sociálních pracovníků. Nicméně vzdělavatelům by velmi pomohlo, kdyby je měli alespoň pro ty profese, do kterých směřuje hodně absolventů.

SPECIALIZAČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Profesiogramy by ukázaly potřebu *specializačního vzdělání* toho typu, jaký má u nás jen Probační a mediační služba. Vysoká škola nemůže dokonale připravit absolventa na komplex nároků, který kladou všechny typy pracovního uplatnění sociálních pracovníků.

Toto specializační vzdělávání by mělo tvořit zvláštní stupeň postgraduálního vzdělávání navazující na vysokoškolské vzdělání, silně propojený se zakázkou zaměstnavatele. Tím je v případě státních organizací stát reprezentovaný v první řadě resortním ministerstvem. U nestátních organizací jsou to samy velké organizace nebo jejich asociace. Kdyby existovala Komora sociálních pracovníků s povinným členstvím, byly by její sekce také důležitými partnery při formulaci zakázky na specializační vzdělávání.

V žádném případě toto vzdělávání nejde nahradit ad hoc výběrem ze široké nabídky kurzů akreditovaných u toho či onoho ministerstva. Tyto kurzy jsou prověřované jen podle formálních kritérií, výstupy nejsou hodnoceny, chybí i subjektivní hodnocení jejich přínosu pro jejich frekventanty. Nicméně je jich hodně, protože představují pro své organizátory dobrý byznys.

TRH PRÁCE

V Tabulce 1. Jsou uvedeny organizace, resp. množiny pracovníků, pro které je relevantní vzdělání v sociální práci s hrubými odhady počtu takových pracovníků (v některých organizacích se u všech zaměstnanců nepožaduje kvalifikace v sociální práci, nicméně část zaměstnanců ji má). Údaje jsou velmi přibližné, založené na otevřených zdrojích dat.

TAB. 1 Hrubé odhady počtu pracovníků ve vybraných organizacích, pro které je relevantní vysokoškolská kvalifikace v sociální práci

Zaměstnanci Úřadu práce	10 500
Pracovníci OSPOD	2 100
Sociální pracovníci v domovech pro seniory a v domovech se zvláštním režimem	1 600
Pracovníci oddělení sociální péče MÚ	1 000
Zaměstnanci Probační a mediační služby	540
Sociální pracovníci v nemocnicích a jiných zdravotnických zařízeních, část má kvalifikaci zdravotně-sociální pracovník (variace: od 13 SP ve FN Motol po 0 v malých nemocnicích)	350
Sociální pracovníci školských výchovných zařízení (nejvíc DD, pak VÚM, SVP, DgÚ, DD se školou)	350
Kurátoři pro dospělé na MÚ	325
Sociální pracovníci v azylových domech	240
Sociální pracovníci ve věznicích	120
Sociální pracovníci v poradnách pro rodinu a manželství	100
Zaměstnanci Agentury pro sociální začleňování	70
Sociální pracovníci pedagogicko-psychologických poraden	60
Člověk v tísni — Programy integrace v ČR	220
Pracovníci NZDM	220
Bílý kruh bezpečí	Několik desítek
Linky důvěry, krizová centra	Několik desítek
K-centra	Několik desítek

Dosud nikdo, pokud je mi známo, se nepokusil o vytvoření mapy profesionálního uplatnění všech sociálních pracovníků v ČR. Bylo by to velmi žádoucí.

Aktuálně zaměstnavatelé obtížně hledají zaměstnance, zejména ve státních úřadech (Úřad práce, OSPOD). Tato situace nebude trvat věčně. Jakmile bude míst méně než uchazečů, začne padat na váhu i to, kterou školu uchazeč absolvoval.

PRŮZKUMY ABSOLVENTŮ

Tyto průzkumy dělají jen některé školy. Velkou hodnotu mají průzkumy opakované. Mohou ukázat, kde absolventi pracují, případně i vývoj pracovní dráhy. Mohou poskytnout také cennou zpětnou vazbu k profilu studia, který absolventi mohou hodnotit z hlediska nároků, s nimiž jsou v praxi konfrontováni.

Návrh nového standardu pro Bc. stupeň (s profesním zaměřením). O akademicky zaměřeném bakalářském studiu zde neuvažují a nedokážou si ho představit.

1. Vybraná témata společenských věd významná pro SP (sociologie, psychologie, etologie, filosofie) PC

2. Základy práva (teorie práva, občanské právo, trestní právo, správní právo) PC
3. Přehled hlavních teorií a přístupů využívaných v SP PC
4. Přehled hlavních metod a technik využívaných v SP PC
5. Metody výzkumu, hodnocení výsledků výzkumu PC
6. Státní správa, sociální správa a politické rozhodování PC
7. Historie a identita oboru SP PC
8. Systém sociálních služeb (v nadresortním pojetí) PC
9. Práce s informacemi (včetně mediální gramotnosti) TMS
10. Občanská angažovanost, svépomoc, komunitní iniciativy TMS
11. Komunikace s klientem TMS
12. Hodnocení potřeb (osobních, rodinných a komunitních) TMS
13. Vytváření plánu péče (včetně plánu hodnocení péče) TMS
14. Odborný rozvoj pracovníka a kultura organizace (další vzdělávání, podpora angažovanosti, prevence vyhoření, mobing a bossing) PDV
15. Spolupráce organizací (sdílení informací, koordinace postupů, mezíresortní týmy, bariéry) PDV
16. Jazyková příprava, jeden jazyk na komunikativní úrovni
17. Zpracování vlastního tématu IK
18. SP s cílovou skupinou A, PDV
19. SP s cílovou skupinou B, PDV

Legenda: TMS = tréninková výuka v malých skupinách, PDV = praxe s definovanými výstupy, PC = přednáška a cvičení, IK= minimálně pět individuálních konzultací s vedoucím práce

Návrh nového standardu pro magisterskou úroveň (s profesním zaměřením)

1. Přehled teorií, metod a přístupů v SP PC
2. Kvantitativní a kvalitativní výzkumné metody PC
3. Hodnocení efektu a kvality sociálních programů TMS
4. Rizikové skupiny, rizikové chování a intervenční strategie PC
5. Sociální politika, tvorba politických rozhodnutí PC
6. Plánování sociálních služeb na úrovni obce, kraje TMS
7. Strategické plánování, vedení týmů a organizací v nestátní sféře TMS
8. SP ve státních organizacích TMS
9. Trendy v současné evropské a světové sociální práci PC
10. Jazyková příprava, dva jazyky, jeden na komunikativní úrovni
11. Prezentace vlastní práce (přednášky, média, odborné publikace) TMS
12. Zpracování vlastního tématu IK
13. SP s cílovou skupinou A PDV
14. SP s cílovou skupinou B PDV

Legenda: TMS = tréninková výuka v malých skupinách, PDV = praxe s definovanými výstupy, PC = přednáška a cvičení, IK= minimálně pět individuálních konzultací s vedoucím práce

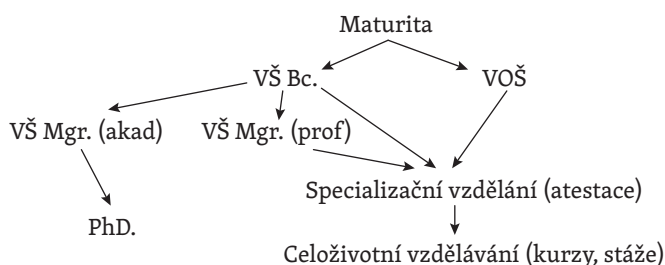

Magisterský program s akademickým zaměřením by měl být doplněn o kurzy věnované aplikovanému výzkumu. Kurzy věnované řízení a plánování sociálních služeb by v takovém programu mohly být volitelné.

ZÁVĚREČNÁ DOPORUČENÍ

Při koncipování vysokoškolského vzdělávání sociálních pracovníků pokládám za žádoucí

- Vzdělávací program konstruovat ve vazbě: trh práce — výzkum absolventů — profil absolventa — výstupy z učení celého programu — výstupy z učení z jednotlivých kurzů.
- Výstupy z učení definovat a doložitelně prověřovat.
- Bakalářské a magisterské studium nespécializovat, realizovat ho jako studium průřezové, jako potřebnou přípravu pro specializační a celoživotní studium.
- Standard pro VOŠ a bakalářské vzdělání vysokých škol výrazně odlišit (důrazem na reflexi širších rámců profese, identitu profese, na orientaci v systému služeb a státní správy na bakalářské úrovni). Oba tyto druhy studia profilovat jako studium profesní.
- Standard pro bakalářský a magisterský stupeň výrazně odlišit (důrazem na výzkumnou reflexi, tvorbu koncepcí, strategické a personální řízení, plánování a kontext sociální politiky na magisterské úrovni). U studia profilovaného akademicky akcentovat orientaci na výzkum.
- Školy poskytující terciární vzdělávání by měly participovat na koncepci specializačního vzdělávání a celoživotního vzdělávání sociálních pracovníků a podílet se na jeho implementaci.

OBRAZEK 1. Základní linie vzdělávání sociálních pracovníků

ZDROJE:

Navrátilová, J. 2010. *Pojetí praktického vzdělávání sociálních pracovníků*. Disertační práce. Brno: FSS MU.

Punová, M. 2012. Standardy vzdělávání v sociální práci a jejich naplňování

v praktickém vzdělávání studentů sociální práce na katedře sociální politiky a sociální práce FSS MU Brno. *Aula*, 20, 2, 48–60.